

TRANSILVANIA ȘI ROMÂNII PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XVI-LEA

ȘTEFAN MANCIULEA

Transilvania alcătuiește inima pământului românesc și împreună cu teritoriul străvechii Dacii are o simetrie și o armonie unică pe fața planetei. Simetria și armonia aceasta se vedește oricui - român ori străin - începând de la păstorul turmelor și lucrătorii ogoarelor până la savanții de știință: geografi, antropogeografi, etnografi, arheologi, istorici etc. etc. Începând cu scoarța terestră, cununa munților Carpați și Apuseni, cu plaiurile, cu Sub-Carpații și depresiunile lor, cu dealurile și colinele, cu întinderea aproape nesfârșită a șesurilor, trecând apoi la climă, cu râurile, lacurile, brâul de argint al Dunării și marea cea mare cu limanurile ei și încheind cu vegetația, rasele de animale și ființa umană, călătorul, cercetătorul sau omul de știință, nicăieri pe pământul României, în aceste multiple și variate manifestări ale naturii, nu întâlnește contraste violente. Toate sunt pe măsura puterilor omenești, așa că locuitorii acestor meleaguri au reușit să-și alcătuiască aici, din paleolitic chiar, apoi din neolitic și epoca istorică, existența și îndeletnicirile după voia lor, neîmpiedicați și ajutați de factorii naturali atât de prielnici. Dar această simetrie a contribuit în mare măsură și ea la dezvoltarea armonioasă a însușirilor sufletești ale neamului care locuiește pământurile țării noastre. Pe acest teritoriu s-au așezat și au locuit încă din zorii preistoriei, strămoșii noștri geto-daci.

Condițiile favorabile de trai au contribuit la crearea și dezvoltarea unei străvechi și strălucite civilizații aici, care se întindea poște întreg sud-estul european, de la Marea Egee până în Carpații nordici și din Panonia până în părțile Kievului. În aceste regiuni, tracii, apoi geto-dacii, prin regii și nobilii lor bogați au reușit să-și întindă autoritatea

asupra întregului ținut dacic, alcătuind un stat ajuns în culmea dezvoltării și puterii sub regii Burebista și Decebal.

Autohtonii Daciei reprezentau una din cele mai vechi populații din Europa. Strămoșii noștri au avut un nivel superior de civilizație față de celelalte neamuri dimprejurul lor. Când negustorii milezieni au început a roii la gurile Dunării, în secolul VII î.e.n., dacii sau geții cum îi numeau grecii, erau plugari harnici așa că puteau exporta cereale. În secolele următoare creșterea vitelor era la ei foarte dezvoltată, erau apoi podgoreni bogați, pescari harnici, și mineri vestiți prin bogăția de podoabe de aur etc.,etc.

Ceea ce a uimit mai mult pe colonii greci care pătrundeau cu negoțul lor în bazinul Dunării au fost sufletul autohtonilor „înălțimea culturii lor”.

Herodot, părintele istoriei al geografiei și etnografiei, care călătorise mult și văzuse popoarele cele mai de seamă ale lumii de atunci, vorbind despre părinții noștri geți sau daci îi numește „nemuritori” adică preocupați de viața de dincolo de mormânt. Iar Strabo, cel mai mare geograf din vechime, spune lămurit: „E un lucru de care nimeni nu se poate îndoii și *care răsar din toata istoria geșinilor (dacilor): „râvna lor religioasă a fost de când lumea, caracterul precumpănit al firii lor”.*

Geto-dacii încă înainte de secolul I al e.n. au atins apogeul orânduiri lor politice și militare alcătuind o unitate statală unică în felul ei în aceste părți ale Europei, unitate politică și militară care a produs griji mari împăraților de la Roma. Opera marelui rege Burebista a fost continuată apoi de urmașul său în domnie, regele Decebal. Istoricul Cassius Dio ne-a lăsat acest portret

memorabil al strălucitului monarh:

„Era priceput în ale războiului, și iscusit la luptă, știind când să năvălească și când să se retragă la timp, meșter în a întinde curse, viteaz în luptă, știind a se folosi cu dibăcie de o victorie și a ieși cu bine din o înfrângere, pentru care lucru a fost mult timp pentru romani un adversar de temut”.

Conflictul izbucnit între daci și romani a adus cu sine desfășurarea celor două războaie (101 și 105-107) înfrângerea definitivă a dacilor și transformarea țării cucerite în provincie romană. Romanizarea Daciei s-a făcut într-un ritm excepțional de rapid. Chiar de la începutul cucerii provinciei, împăratul Traian a luat toate măsurile pentru romanizarea grabnică a acestui bastion militar, politic și edilitar, împăratul a adus mulțimi nesfârșite de coloniști, cum scrie Eutropius, punând astfel temelia etnică și nezdruccinată a alcătuirii în aceste regiuni a neamului nostru de mai târziu. Împăratul a reușit astfel să creeze o țară nouă și un popor nou „Dacia Felix” și poporul român.

Întemeierea națiunii noastre nu s-a făcut așa dintr-o dată și pe neașteptate. Războaiele împăratului Traian al romanilor, cu regele Decebal al dacilor nu au fost începutul ci întemeierea neamului românesc. Cele dintâi semnături cu sămânța romană la Dunărea noastră au fost cu două sute de ani mai vechi. Dacia nu s-ar fi putut întemeia și n-ar fi putut deveni așa de repede romană, numai într-o sută cincizeci de ani, dacă nu ar fi fost cuprinsă de toate părțile de o lume puternic romana, vorbind bine latinește, cum în adevăr era lumea veche la Dunărea de mijloc și de Jos, pe timpul lui Traian.

Datorită, de-o parte situației interne din imperiu, pe de altă parte atacurilor neconținute ale neamurilor barbare la frontierele de nord și răsărit ale statului roman, împăratul Aurelian la 270 e.n., a luat măsura militară, administrativă și politică de a-și retrage legiunile și funcționarii din Dacia Traiană, trecându-le în sudul Dunării

în Peninsula Balcanică. Istorici străini, dușmani ai neamului românesc, încă din a doua jumătate al secolului al XVIII-lea au formulat teoria retragerii legiunilor din Dacia afirmând că odată cu acest act politic și militar a plecat și întreaga populație băștinașă, toți coloniștii și populația a fost mutată la sudul fluviului. Aici a-a format apoi - spun istorici străini dușmani ai neamului nostru, poporul și limba românească. Din sudul Dunării târziu de tot, abia în veacul al XII-lea, *românii „vagabonzi” s-au strecurat în nordul fluviului trecând cu traista în băț prin pasurile Carpaților intrând în Transilvania. Aici au aflat pământurile regești împreună cu ale nobililor și bisericii catolice care, fiind lipsite de brațe de muncă, au primit pe acești vagabonzi, sămânța de buruiiană rea, spulberată de vânturile istoriei, venetici, pe moșiile lor.*

Teoria aceasta - zisă istorică - a fost întrebuințată nu pentru recunoașterea și respectarea adevărului ci cu scopuri exclusiv politice de a menține pe românii din Transilvania și pe mai departe în situația de „iobagi și tolerați” lipsiți de orice drepturi și libertăți, robii celor trei națiuni privilegiate, ungurii secuii și sașii.

Retragerea legiunilor romane din Dacia nu a fost o catastrofă istorică și etnică, pentru populație, ci din contră o ușurare pentru locuitorii provinciei Dacia, fiindcă ieșeau din viesparul imperiului. Statul, ca să-și plătească armata și funcționarii, a recurs la mijlocul rechizițiilor în natura, grâne, vite etc. Locuitorii, ca să scape de aceste jafuri, își părăseau casele, se ascundeau pe unde puteau, producând cât mai puțin, deoarece prisosul le era răpit de fisc. Retragerea legiunilor de aci a însemnat pentru populația Daciei o reală ușurare a traiului. Cei legați de pământ prin agricultură, păstorie și podgorie, nu numai că nu s-au grăbit să urmeze legiunile și perceptorii statului, ci s-a întâmplat ceva cu totul neașteptat: cei din imperiu căutau

adăpost în Dacia. „Într-un singur glas se roagă țăranii romani să-i lase a trăii cu barbarii” - scrie Salvianus.

Românii de astăzi suntem deci nu numai urmașii coloniștilor din Dacia, ci în aceeași vreme ca sânge și suflet a întregii împărății romane de răsărit care alcătuiă o singură țară da limbă latină.

După retragerea legiunilor romane din Dacia în sudul Dunării a urmat o perioadă de câteva secole nespuse de grea pentru poporul nostru, năvălirile neamurilor barbare. Din secolul III și până la al IX-lea e.n. peste pământul străvechii Dacii s-au strecurat și au trecut hoardele goților, hunilor, avarilor etc. După secolul VI barbarii slavi, venind tot mai mulți au încercat pe încetul ținutul roman din dreapta Dunării. Dincoace de Dunăre în schimb, noi românii ne-am înmulțit tot mai tare, fiindcă barbarii nu rămâneau statornici aici ci se retrăgeau spre miază-zi, lăsându-ne tocmai atâția din ai lor, câți puteam noi aduce la firea și la limba noastră, făcându-i români.

În fața triburilor barbare ale vagabonzilor din stepele mongol-asiatice și rusești neamul nostru aici s-a păstrat legat de munții, dealurile și văile Daciei străvechi. Începând de la huni și celelalte neamuri barbare, el a văzut topindu-se sub ochii lui pe toți aceia care nu erau potriviți cu pământul românesc, pe când neamul vechi de zile nu s-a schimbat din loc.

Cei din urmă barbari care s-au așezat pe teritoriul străvechii Dacii romane, au fost ungurii. Ungurii născuți din triburi fino-ugrice venite din Ural care după ce au suferit în regiunea Caucazului influența turco-ungurilor occidentali au ocupat în secolul al IX-lea întinsele pășuni din regiunea Rusiei meridionale. Atacați în ținuturile râului Don de pecenegi, au fost siliți să se împartă în două părți. Partea cea mai mare a fost compusă din șapte triburi, cărora li s-au adăugat apoi încă trei, stabilindu-se temporar în regiunea Etelkuc între Prut și Nistru. De aici în urma atacului

pecenegilor și cumanilor s-au îndreptat spre câmpiile vechii Panonii între râurile Tisa, Dunăre și Drava, de unde și-au continuat năvălirile lor înspre Apus până în secolul al X-lea. Stabiliți în drumurile lor spre apusul Europei, ungurii s-au îndreptat spre răsărit, trecând întâi între ținuturile dintre Dunăre și Tisa, apoi în stânga Tisei și de aici în Transilvania.

Când ungurii au pătruns în Transilvania, la aproape două veacuri și jumătate după stabilirea în Panonia și între Dunăre și Tisa, au aflat aici vechea organizație autohtonă a unui voievodat condus de voievodul său. Fiindcă acest teritoriu se afla - privit dinspre Ungaria - dincolo de regiunea păduroasă care se întindea de-a sînga fluviului Tisei, ungurii au numit-o: țara de dincolo de pădure „Terra ultra silvam” sau „Transilvania”. Numele de atunci s-a păstrat până astăzi.

Pătrunderea ungarilor în Transilvania s-a făcut pe încetul și cu greu odată cu începutul secolului al XI-lea și până în secolul al XIII-lea. Ungurii nu au venit și nu s-au așezat în Transilvania nici ca păstori, nici ca plugari, ci ca deregători ai regelui și ostași. Aici au întâlnit pe români având vechea lor organizație politică și administrativă - voievodate și cnezate. Nu poate fi vorba deci de un prinos al populației maghiare, care de la sine sau ajutată de stat să se fi năpustit, sub forma de cuceritori pe pământul Transilvaniei. Afară de episcop și de așezarea lui pe pământurile bisericii, de păzitorii de la mine, saline și puținii soldați din cetăți, tot restul populației maghiare nu a fost decât „stropi”.

Ungurii în vremea domniei regelui Ștefan cel Sfânt, au pătruns dinspre Câmpia Tisei în Transilvania, prin supunerea regiunilor nord-estice ale provinciei din Valea Someșului continuându-și drumul spre interiorul provinciei.

La sfârșitul secolului, sub domnia regelui Ladislau I, s-a putut forța și cealaltă cale de pătrundere în Transilvania, fiind supuse

Valea Mureșului și a Târnavei Mici. Ca un simbol vădit al noii stăpâniri, s-a întemeiat atunci la Alba Iulia episcopatul catolic al Transilvaniei.

În secolul al XII-lea au fost supuse regiunile din centrul Transilvaniei și Valea Oltului, iar la începutul secolului al XIII-lea a fost dăruită țara Bîrsei, Ordinului Cavalerilor Teutoni. “Ungurii, când au pătruns în Transilvania, au aflat aici pe „strămoșii noștri legitimi, și numai ai noștri de la Traian, cei vechii geți și daci până la românii care ne-au dat graiul și prin ei un anumit suflet legat de acest grai, fără să distrugă însă rădăcinile milenare ale rasei tracice, acest grai”.

Noua stăpânire a supus acum, după lupte grele, vechile forme de organizare ale românilor - voievodatele și cnezatele - care au ajuns să fie supuse noii stăpâniri ale regalității maghiare. Pământul a devenit proprietatea regelui. Elementul maghiar fiind puțin la număr, stropi risipiți printre celelalte populații, regalitatea a colonizat în Transilvania pe secui și pe sași.

Prin crearea clasei nobililor, populația Transilvaniei a fost împărțită în două categorii: de o parte privilegiații având drepturi și libertăți, de alta parte mulțimea mare a celor de jos apăsăți și supuși la toate poverile statului, având numai brațele de muncă. Această populație a fost coborâtă din situația de odinioară, liberă pe care o avea față de rege, prin intermediul celor bogați și privilegiați în cea mai amară șerbie, legată de-a dreptul de pământ.

Existența populației românești străvechi în Transilvania, avându-și formele specifice de organizare, voievodate și cnezate, la pătrunderea ungarilor aici, este atestată și dovedită și de puținele documente care s-au păstrat din aceste vremuri. Ele arată și atestă că alături de unguri au putut să trăiască altă populație, și da altă parte regii stăpânitori nu puteau trăi fără existența aici a unei populații alcătuită din strămoșii noștri. Păstorii autohtoni și lucrătorii de pământ le

produceau hrana și cerealele, fără de care noii veniți nu puteau trăi fiind vânători și păstori. Populația aceasta legată de pământ vreme de milenii nu era alta decât elementul românesc. Această legătură dintre om și pământ a fost milenară încă din vremea tracilor și dacilor. Ea a format elementul de stabilitate al localnicilor față de barbari în continuă mișcare schimbându-și locul după câțiva ani chiar și aceia care începuseră a se deprinde într-o oarecare măsură cu plugăria, cum arata Tacit. Astfel a rezultat pentru neamul românesc deprins cu o agricultură străveche, conștiința clară a dreptului de proprietate asupra ogorului lucrat de atâtea generații, a pășunii, pădurii etc. Așa se explică un amănunt de mare însemnătate păstrat de Notarul Anonim al regelui Bela: declarația categorică a Ducelui român care spunea limpede năvălitorilor, că el și ai săi nu va ceda teritoriul, nici în ruptul capului: “*Terram ne daturum negavat*”...

Prezența românilor în Transilvania la pătrunderea ungarilor, pe lângă marele număr de mărturii arheologice, antropogeografice, etnografice, toponimice, se arată în multe din documentele secolelor XIII-XIV. Astfel la 1219 când teutonii se aflau în țara Bârsei, actele amintesc aici și pe români. Iar privilegiul dat pentru acești cavaleri la 1222, prevede între altele, că la trecerea corăbiilor cu sare pe Mureș nu se va plăti vamă prin țara săcuilor și a românilor: “*Per terram Siculorum aut per terram Blacorum*”. Aceasta „terra” a românilor e o rămășiță a pădurilor, și pomenirea ei alături de țara secuilor, arată o asimilare a celor două regiuni sub raportul constituțional al autonomiei.

Iar în a doua jumătate al secolului al XIII-lea mai multe acte de donație legală amintesc în Transilvania pe români.

La 1252 se pomenește un teritoriu așezat între pământurile românilor din Cârța și ale sașilor din Barasu (Brașov), și ale secuilor din Sebus (Sepsi). Aceasta înseamnă însă egalizarea țăranilor români în ceea ce

privește stăpânirea de pământ cu sașii colonizați de către regi și cu secuii care reprezentau o populație privilegiată, și din care desigur numai colonizarea prin teutoni făcută de curând le acordase drepturi și privilegii speciale.

La 1256 regele acordă episcopatului din Bran în același stil și proporție venituri egale pe dijmele de oi și vite, de la români ca și de la secui.

Prezența valahilor alături de secui, ca în actul privitor la dijmele bisericii din Bran, e atestată și de alte acte. Actul acesta arată egalizarea între romani și secui chiar și în părțile de hotar. Actul dovedește o egalizare mult mai mare a drepturilor românești cu ale secuilor, acum decât înainte. La anul 1291, când regele Ladislav al IV-lea este silit datorită tulburărilor din Transilvania să vină personal în această provincie să prezideze adunarea Transilvaniei din luna martie, sunt pomeniți și românii, alături de nobilii unguri, sași și secui.

La sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui următor, când în fruntea Ungariei se aflau regi slabi și când țara era sfâșiată de lupte interne, Transilvania a ajuns între anii 1234-1315 să formeze un adevărat "regnum Transilvanum" guvernat cu totul independent de regii unguri.

Cei dintâi doi regi din familia de Anjou Carol Robert (1310-1343) și mai ales fiul său Ludovic cel Mare (1343-1352), au izbutit să-și impună autoritatea și în

Transilvania, așezând în fruntea ei, ca voievod, pe cei mai pregătiți oameni de încredere ai lor.

Pentru Ungaria, după moartea regelui Ștefan cel Sfânt, a urmat și s-a abătut asupra țării mizeria, conflictele sângeroase, luptele pentru tron și războaiele. Iar la o jumătate de veac după moartea acestui rege, "țăranul ungar" și-a schimbat de opt ori stăpânul. Trei regi au fost decapitați de domnie și de viață prin revoluție.

Peste o treime din țară stăpâneau cu puteri depline principii, care în afară de fidelitatea față de rege nu aveau nici o altă îndatorire și care au devenit în curând rivalii biruitori ai regilor. Luptele purtate pentru dobândirea și păstrarea tronului și împărțirea puterii domnitoare au avut ca urmare înrobirea întregii țări. Abuzurile funcționarilor regelui și ai principilor erau la ordinea zilei. Aceste abuzuri au pătruns și în mijlocul poporului deschizând drum larg tuturor patimilor josnice. Furturile erau la ordinea zilei chiar și în clasele de sus, scrie istoricul D. Homan.

La anul 1241 Ungaria a fost devastată de tătari. Un poet maghiar contemporan se plânge în scrierea sa că nu-i mirare că ungarilor au rost înfrânți și nimiciți de tătari pentru că erau cu mic cu mare, tâlhari, sperjuri, hoți, corupători ai văduvelor, jefuitori ai orfanilor, exploataitori ai celor săraci și disprețuitori ai legilor și a drepturilor.